

KES VANA ASJA MEELDE TULETAB...

ENN SÄDE

TMKs 2004, nr 10 ilmus Aarne Rubeni kummastava pealkirjaga lugu või „vabakäiguline“ esse „Iroonilisi ääremärkusi „Jätkusõja viimastele sõduritele““. Irooniaga pärjatud film on minu tehtud. Olen paar-kolm kuud keerelnud oma viimase filmi „Jüri – see mulk...“ järelturbulentsis, sestap saab sinne kõvasti hilinevad kirjatükk saadetud alles nüüd. Käsi südamele – ei mina oska öelda, mis sellega pihta hakata, aga vähemalt saan tühest ebameeldivast asjast lahti...

Laiav pealiskaudsus juba Rubeni sissejuhatuses paneb vähemasti kulme kergitama: ons see kammertooniks kõigele järgnevale? Ja ega ma eksigi – filmist on ju selles loos vaid paarkümmend rida... (Kuuldavasti ei leidnud toimetaja paremat retsensenti ja seda tervelt kahe ja poole aasta jooksul pärast filmi esilinastust 9. mail 2002.) Aga ilmselged faktivead tulnuks artiklis ikkagi korda sättida.

Niisiis.

Soomepoisteks hüütud eesti mehed **ei siirdunud** 1941. – 1942. aastatel Soome, et sõdida Jätkusõjas **Punaarmee**, mitte Nõukogude armee vastu, nagu autoril. (Täna räägitakse Talvesõtta imibunud käputäiest eestlastest ja seegi fakt on kahtluseuduga kaetud.) Suvel 1941, kui sõda juba käis, polnud meestel mingit võimalust ja vajadustki põgeneda Vene mobilisatsiooni eest üle lahe Soome. Saksa pealetung oli kiire, pealegi oli Vene piirivalve sõjaolukorras eriti valvas. Ma parem ei räägi kolme sõdiva

osapoole (N Liit, Saksa ja Soome) miiniväljadest Soome lahel. Aga ka 1942. aastal ei läinud mehed massiliselt Soome – sakslastel oli rindel veel kõik suhteliselt korras. Teatakse vaid mõnda üksikut seiklejat. Alles pärast sõjaõnne pöördumist 1943. aastal, kui sakslased kuulutavad välja Eesti meeste mobilisatsiooni, hakatakse sellest pääsemiseks Soome põgenema, ja üldse mitte *tormistel augustiöödel*. Minnakse juba märtsis 1943, kui ööd lähevad valgemaks! Sama jätkub kevadsuvel 1944.

Soomepoiss Sven ise ei põgene *sõja algul põhjanaabrite juurde* – ta läheb alles mais 1943.

„**Suslaprobleem**“ – täiesti teisejärgulise seiga vahepealkirja ausse tõstmine on liiast. Aga olgu – rääkigem siis asjast. Need *kenad kätteplaanid lumistest veduritest* filmis Jukka Ahtiainen, Soome auruvedurite-ajaloo fanaatilisim asjatundja. Tema isa oli terve elu Soome Raudtee kõrge ametimees. Mõlemad väidavad raudkindlalt, et *moodsaid, kiireid ja voolujoonelisi vedureid* oli 1946. aasta paiku Soomes vaid paar tükki! Jutt siis Tampere „Lokomos“ ehitatud nn Ukko-Pekkast. Siseliinidel liikusid just säärased tagasihoidlikud tööloomad nagu meie filmis. Manööverveduriteks olid tõesti väiksemad „suslad“, nagu heatahtlik vaataja ka meie filmis ehk märkab. [Meie filmi Soome-poolne asjatundja ajaloodoktor Heikki Roiko-Jokela palub siinkohal vaadata minu valduses olevat 1951. aasta soome kroonikafilmi koopiat viimastest sõjavõla (?)]

katteks minevatest rongidest – ikka samad „meie“ vedurid.]

Rääkida Hans Kruusist kui Pariisi rahukonverentsi eksperdist Soome maksujõulisuse alal kontributsiooni maksmisel (300 miljonit kulddollarit) on puhtalt propagandistlik köietrikk. Vaevalt et tal 1946. aastal (rahuleping sõlmitakse 10. veebruaril 1947) ülepea käes oli mingeidki arvandmeid verest tühjaks jooksnud Soome majanduse kohta. Veel Teherani konverentsil 1943 nõudis Stalin Soomelt 12 miljardit dollarit – täiesti laest võetud summa. Hiljemgi, Moskvast 27. märtsil 1944 nõuab Molotov Paasikivilt 600 miljonit dollarit. Alles Churchilli survele jääb see 300 miljoni peale pidama. Pealegi keeldus Soome suvel 1947 Marshalli abist, aga toita katta tuli oma põliselanike kõrval ka 500 000 Karjala põgenikku pluss oma sõjainvaliidid. Nii et *optimistlikest meeleoludest Soomes* pole selles seoses küll mõtet rääkida.

Paasikivist räägivad Soome ajaloolaste uuemad uurimused kui armetust kollaboratsioonist, vaata et Soome reetjast rahuläbirääkimistel (vt Jukka Seppinen, „Paasikiven aikakauteen“, 2001). Paasikivi polnud suuteline lõpetama *inimeste väljasaatmist N Liitu*. Veel 1953. aastal saadeti Venemaale, st otse Siberisse näiteks ingerlasi. Ühtekokku andis Soome välja 57 000 ingerlast... Ja mis puutub autori väitesse, et *Paasikivi lõpetas N Liidu sekkumise Soome siseasjadesse*, siis paneb see muigama. Või ongi siin too pealkirjas lubatud iroonia?

Konklusioon, maakeeli siis lõppjärel-dus.

Meie filmi vanahärrad on vanad härrad. Filmi üks seiklejatest, Heino Miki-ver on mõnda aega tagasi juba lahkunud. Õpetaja Paul Saarel on metallist põlveproteesid, opereeritud peaaegu pimedaks jäänud silm, südamevaegused. **Ja...** *soliidne, kõike mäletav Sven Ise* sai mitte **kümme aastat**, vaid 25+5. Ta

istus neist ära kolmteist aastat ja mis eriti õudne – kaheksa aastat üksikkongis! Nii et pseudooptimistlik jauramine... *võiksid uuesti kosja minna* on tõepoolest kohatu. Palju välja antud soomepoisse Siberisse jäi – sellest on filmis juttu.

Päris lõpus kaotab autor mõõdutunde – ühte lausesse panna soomepoisid ja Kingissepp ning siis näppu viibutades ähvardada: *valetab nagu nende sündmuste tunnistaja!*

Niisiis, Aarne Ruben vaatab ühte konkreetset filmi, ajaloo huvilise kirjamehena saab inspiratsiooni ja kirjutab kokku hulga ridu, millel etteantud teemaga üpris habras side, kui üldse. Oleks ju kohatu siin osundada – aga mine tea, ehk siiski? –, et meie film polnud lugu Soome lähiajaloo, nagu Rubeni kirjutükist võiks ehk järeltada, vaid jutustus Soome eest sõdinud eestlastest soomepoiste dramaatilisest väljaandmisest vaenlasele.

Ja pealkiri selle kõige juures paneb ikkagi õlgu kehitama.

21. veebruaril 2005. aastal